

ponujajo upanje in zaupanje, da je z realnimi konflikti mogoče priti na kraj in da se bodo na koncu dobro iztekli.“ Zaključí z ugotovitvijo, da „.../ nazadnje ni dveh svetov, ampak le en sam, v katerem moramo uveljavljati našo skupno človečnost, o kateri pričajo in ki nam jo nalagajo pravlјice.“ Dolarjevemu sklepnemu pozivu k človečnosti, pravičnosti in solidarnosti sledi *Knjigi na pot* Anje Štefan (in temu navedba virov), ki je izjemno dragocen in (za odrasle bralce knjige) gotovo vsaj tako zanimiv, kot so pravlјice same. V njem izvemo, kakšni so bili kriteriji izbora in zakaj se ji nekatere pravlјice niso zdele primerne in sprejemljive, kar podloži s konkretnimi primeri, podučimo se, od kod vse je zajemala gradivo in se seznanimo s postopki dela z besedili, ki ga dojema „kot ohranjanje in ustvarjalno svobodo hkrati“. Pokaže se, za laika morda celo nekoliko presenetljivo, da je preoblikovanje včasih kar obsežno, a Anja Štefan zelo dobro pojasni, zakaj se ji zdi to smiselno in potrebno: „Če je iskanje stika z občinstvom ena od temeljnih značilnosti folklornega pripovedovanja in če je pripovedovalčeva ubesedovalna svoboda eden od vrojenih vzvodov obstajanja pripovednega izročila – zakaj bi se temu v današnjem času odpovedovali?“

Ena od misli Anje Štefan je, da živimo v času, ko nam je „.../ čvrsta moč, ki preseva iz starih zgodb (seveda presejanih), potrebna. Potrebno nam je prepraševanje in utrjevanje naših temeljnih usmeritev, vrednot, lastnosti, našega odnosa do bližnjega in do skupnosti.“ Zato jim, ko bodo pravlјice, te večne, neutrudne popotnice od daleč in od blizu potrkale pri nas, le na široko odprimo vrata, da nas razveselijo in morda tudi razsvetlijo ter postanejo naše ljube sopotnice.

■ GAJA KOS

VEČPLASTNI MOZAIKI ŽIVLJENJA

Špela Frlic: *Dekle, obljubljeno soncu.*

Ilustrirala Ana Zavadlav.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2024



»Ljudskim pripovedovalkam, katerih imen si nismo zapomnili, a so s svojimi zgodbami pomagale zgraditi naš domišljjski svet,« je zapisano v uvodu svojstvene zbirke ljudskih pravlјic, ki jih je zbrala ter izvirno priredila zbiralka in raziskovalka ljudskega slovstva Špela Frlic. Gre za pravlјice z bosanske, hrvaške, makedonske, slovenske in srbske regije. Že abecedno zaporedje pod naslovom naštetih nacionalnih okolij nam da vedeti, da avtorice ni zanimala logika točno določenega, ožjega nacionalnega in kulturnega okolja, pač pa je uspešno prestopila ozke meje in vse skupaj povezala v logično, trdno celoto raznolikih balkanskih ženskih glasov.

Ob uspešnem avtorskem glasu Špele Frlic je potrebno že uvodoma opozoriti še na izjemen glas ilustratorke Ane Zavadlav, katere ilustracije v knjigi delujejo mistično, večplastno, mestoma celo groteskno, a nikoli pretenciozno v eno ali drugo smer; nasprotno: vsega je ravno prav – iz globine podob tako prihajajo odlično ujete nežnost, lirčnost in pravlјičnost, četudi je na površini zaznati surov in krvoločni svet. Likovna podoba tako učinkuje večpomensko, predvsem pa zelo odprto za mnoge možne interpretacije.

O tem, da sta pisateljica in ilustratorka vsaka zase uspeli ustvariti poseben svet, ki zajema bolj ali manj nenavadne protagonistke, ni nobenega dvoma, najbolj namreč navduši to, da sta se njuna izraza uspešno prepletla in skupaj izoblikovala novo organsko celoto. V njej še zdaleč ne gre zgolj za prijazne in mehke literarne in likovne zapise – veliko je bivanjske trpkosti, razlite grenkobe, grotesknih in temnih, skorajda skrajnih družbenih odtenkov. Psihosocialna podoba književnih oseb včasih drsi po robovih, ki pa jih nikoli ne prestopi, posledično pa odpira tudi številna vprašanja v povezavi s spoloma, njuno vlogo v družbi in medsebojnimi korelacijami.

V teh pravljicah tako srečamo naivne grofe, raznolike čarovnice, dekleta volčice, ki se skrivajo v volčjih čevljih, mame, ki se lahko spremenijo v kravo, krvoločne volkove, neustrašne razbojnice, pasjeglavca, zmaja, ki kot za šalo stresa kletve, povodnega moža, ki s svojimi solzami povzroča mučne poplave; celo samoroga, ki ponudi junaku svoje mleko, in še številna druga bitja, ki so pogosto izrazito surova, neizprosna in nasilna. Celo sonce ni prijazno, saj odpira neke povsem drug(ačn)e, temne dimenzije pravljичnega sveta.

To torej ni okolje urejenih mitov, trdnih stebrov in varnosti, pač pa okolje, ki nenehno preizkuša in, še zlasti ženske književne osebe, nenehno sili k uporabi lastnih spretnosti, iznajdljivosti in razuma. Ženska torej ni intuitivno bitje, pač pa predvsem bitje razuma. To je precej nenavadno, če izhajamo iz dejstva, da so to pretežno čudežne pravljice in da so pravljična bitja poosebljena. Slednje velja tudi za živali, ki imajo pomembno vlogo. V pravljicah namreč niso samo obrobne »žive sence«, tudi niso zgolj neke nepomembne stranske akterke, pač pa polnokrvno vstopajo v pravljični uni-

verzum in ga pomembno soustvarjajo, dopolnjujejo, celo nadgrajujejo.

In to je eno bolj temeljnih sporočil te zbirke: vsa bitja so enakovredna in vsa so zelo pomembna. Vsako od njih zavzema svoj položaj, pri tem pa nikakor niso ločene entitete, pač pa se zlivajo v skupen mozaik življenja. To je torej zbirka pravljič, ki opeva življenje v vseh svojih barvah, ki daje pomen sleherni obliki in ki stavi na željo po tem, da bi nekoč dosegli enakovrednost, spoštovanje in ljubezen v vseh pogledih.

Morda se tudi zaradi tega prične z motivom zaljubljene čarovnice, ki je v istoimenski pravljici prav slovenskega porekla.

Pravljica nas sooči z nekaterimi vznemirljivimi arhetipi. V uvodu spoznamo mladega grofa, ki jih šteje že dvajset, pa se še ni nikoli ločil od domačega gradu. Šele njegova mati, grofica, nagovori moža, naj vendar sina vzame s seboj na lov. Vendar pa, naiven in neizkušen, kot ta sin je, zaide v domovanje starejšega para s tremi hčerami, ki so v resnici čarovnice. Stara čarovnica surovo postopa z njim in mu daje mnoge preizkušnje, ki jim noben navaden smrtnik ne bi bil kos, a jih uspe vse opraviti (seveda s pomočjo čarovniških moči ene od hčera, ki se v grofičja zaljubi). Stara čarovnica tako pooseblja neizprosnost in željo po krvi, mlada pa lirično mehkobo in hrepenenje po čutni ljubezni. Slednja premaga vse ovire, celo mlinski kamen, ki ga želi stara čarovnica spustiti nanjo, ko bi zaspala, a jima v tem času uspe pobegniti. Tudi mož stare čarovnice, ki se spremeni v vrana, ju ne uspe ustaviti.

A pravljica vsebuje zelo trpek trenutek, ko mlademu grofiču zaljubljena čarovnica reče, da bo vsemu navkljub pozabil nanjo. In prav to se tudi pripeti. Ko se grofič vrne domov, priredijo slavo, na zaljubljeno čarovnico pa zatem povsem pozabi. Šele sčasoma se, v po-

dobi prodajalke jabolk, čarovnica vrne predenj kot nekakšna slaba vest, kot odmev iz preteklosti, zaradi katerega mladi grof vse pove očetu in materi ter se nazadnje s čarovnico tudi poroči.

Je pa v tej pravljici še en motiv, ki izrazito bode v oči: odnos starega grofa do svoje žene. Ko mu ta namreč predlaga, da naj sina vzame s seboj na lov, potem pa se ta v gozdu izgubi, jo da mož, potem ko se sam vrne z lova, zazidati v omaro, tako da je imela na zraku edino glavo, da je lahko dihala in jedla. Šele ko se sin vrne, grofico rešijo iz omare.

To je vsekakor zbirka pravljic, ki presega zgolj mlajše bralce, saj je gotovo priporočljiva tudi za starejše. S svojo zasnovo nas namreč nenehno izziva, vsebinsko draži in sili k temu, da moramo razmišljati in neprestano tehtati o mnogih situacijah in moralnih dilemah. S tem zbirka doseže številne cilje: od literarno estetskega, kulturnega pa vse do socialno arhetipskega.

In na koncu tistega ključnega, saj uspešno odpira občutljivo vprašanje: ali smo danes kot družba v odnosu do žensk res že dosegli tisto raven, ki so je v resnici vredne. Odgovor se skriva v vsakem od nas.

■ DAVID BEDRAČ

IGRIVA SLIKANICA, USTVARJENA ZA SKUPINSKO BRANJE

Barbara Hanuš: *Baba sede v balon.*

Ilustracije Marta Bartolj.

Ljubljana: Hart, 2024.

Tandem Barbare Hanuš in Marte Bartolj prinaša drobno zbirko slikopisov. Ti najprej prinašajo stare otroške ramanice, nato pa jih avtorica nadaljuje po svoje, jih vpne v svet mladih bralcev ali pa jih

nadaljuje v drugih domišljjskih svetovih.

In kako jih brati? En predlog se ponuja kar sam: z mladim poslušalcem/bralcem v naročju. Vsi drugi sledijo iz tega. Najmlajši poslušalci bodo uživali že v zvoku in ritmu pesmi, prav zato so tovrstne ramanice pri najmlajših tako priljubljene. Ob tem bodo lahko spremenjali ne le podobe ob, temveč tudi v besedilu. Mladi poslušalci se bodo tako kaj hitro prelevili tudi v mlade bralce, najprej bodo iskali besede za slike, potem bodo lahko, sledeč velikim tiskanim črkam, iskali tudi besede za sklope črk. Pri tem pa seveda sledili velikim bralcem in njihovemu ritmičnemu branju. Pa zgodbe, ki sledijo pesmim? Tudi te so seveda zastavljene kot slikopisi z velikimi tiskanimi črkami. Hkrati pa odpirajo prostor za pogovor. Pa naj bo to pogovor o vsakdanjiku mladega poslušalca ali pa pogovor, ki sobralca ponese k naslednji knjigi – npr. k slikanici *Moj dežnik* je lahko balon Ele Peroci, motive iz slednje lahko najdemo že na prvi strani v slikopisu *Baba sede v balon*. Kratke zgodbe – podaljške starih otroških pesmi – tako vidim predvsem kot nevsiljive predloge, primere za pogovor. Ko se ta med malim in velikim bralcem vzpostavi, ga je težko ustaviti. In stare ramanice, ki prihajajo iz drugih časov, hkrati pa so že same po sebi pogosto nonsensne, lahko, ko mladi poslušalci/bralci enkrat pridejo naokus, prinesejo veliko vprašanj. Zakaj na primer baba potrebuje kis, da se odpelje v Pariz? Kaj/kje sploh je Pariz? Pa tudi, kaj pomenijo izrazi, ki jih mladi poslušalci/bralci (ali pa morda celo starejši bralci) prvič slišijo, kaj so to šibice in kaj je to groš? Na srečo nam tu lahko na pomoč priskočijo tudi slike v slikopisu.

Pred nami je slikanica, ki ima pred očmi svojo publiko – malo in veliko, z obema pa kar nekaj izkušenj. Hkrati pa je to slikanica, ki to publiko potrebuje,